

Rukověť vymítače démonů (Lk 11,14–26)

14 Jednou vyháněl Ježíš zlého ducha z němého člověka. (dosl. Vyháněl ducha: a ten byl němý - byl to duch němoty) Když ten duch vyšel, němý promluvil. Zástupy se divily.

15 Někteří z nich však řekli: "Démony vyhání ve jménu Belzebula, knížete démonů."

(?)16 Jiní ho chtěli podrobit zkoušce; žádali od něho znamení z nebe.

17 Protože znal jejich myšlenky, řekl jim: "Každé království vnitřně rozdělené pustne a dům za domem padá.

18 Je-li i satan v sobě rozdvojen, jak bude moci obstát jeho království? Říkáte přece, že vyháním démony ve jménu Belzebula.

19 Jestliže já vyháním démony ve jménu Belzebula, ve jménu koho je vyhánějí vaši žáci¹? Proto budou oni vašimi soudci.

20 Jestliže však vyháním démony prstem Božím, pak už vás zastihlo Boží království.

21 Střeží-li silný muž v plné zbroji svůj palác, jeho majetek je v bezpečí.

22 Napadne-li ho však někdo silnější a přemůže ho, vezme mu všechny jeho zbroj, na kterou spoléhal, a kořist rozdělí.

23 Kdo není se mnou, je proti mně; kdo se mnou neshromažďuje, rozptyluje.

24 Když nečistý duch vyjde z člověka, bloudí po pustých místech a hledá odpočinití, ale když je nenalezne, řekne: 'Vrátím se do svého domu, odkud jsem vyšel.'

25 Přejde a nalezne jej vyčištěný a uklizený.

26 Tu jde a přivede sedm jiných duchů, horších než je sám, vejdou a bydlí tam; a konce toho člověka jsou horší než začátky."

Pasáž Lk 11,14-26 bychom pracovně mohli nazvat „Rukověť vymítače démonů“ „Vymítačství démonů“ je dnes velmi neobvyklé, řídké povolání, a spíše bychom si ho spojili třeba s Jižní Amerikou a vůbec ne s civilizovanými zeměmi. Patří dnes na smetiště kuriozit s všemožnou magií, mantikou theurgií a kdesi čímsi. V antickém světě tomu bylo však velmi jinak – helénistický svět byl přímo posedlý snahou o kontakt s různými božstvy a božstvíčky se snahou zajistit si přízeň a ochranu takých či onakých daimónů a geniů. Nakonec ani v do helénismu zanořeném židovském světě tomu nebylo jinak. A v křesťanství z něho se zvolna vylamujícím jakbysmet. Ne že by se o démonech a jejich vymítání nehovořilo v Novém zákoně, potažmo v evangeliích zrovna málo. Kromě naší perikopy nalezneme odkaz na démony a jejich vymítání i v Lk 9,38-43; Mt 9, 32-34 – Částečná paralela k našemu místu; v Mk 9,17-29 (= Mt 17,15-21) – tam je dodatečná informace o tom, že

1 Doslova „synové“

„takový druh vyjde jen modlitbou a postem“, čili by se dal považovat za markovsko-matoušovskou - a podstatně odlišnou – verzi takovéto „rukověti“; příběh o Syrofeničance v Mk 7,25-30 par. je také o uzdravení od „nečistého ducha“

Dále byl dle Lk 4,33-37 zákrok vůči posedlému základem vůbec prvního Ježíšova zázraku (srv. <http://andresius.pise.cz/314-12-stop-bozskeho-zivota.html>).² Za částečnou paralelu k našemu úryvku lze považovat i krátkou zmínku v J 10,20-21, a pak je řada míst ve Skutcích, v nichž pochopitelně vymítají zlé duchy Ježíšovi učedníci.

Rukověti jsem tento text nazval také proto, že evidentně není jednotný – v celé perikopě můžeme rozeznat minimálně 5 částí, z nichž první a třetí 11,14-15 a 11,17(b)-22 spolu věcně souvisejí i v jiných evangeliích. Mezi ně (v Lk 11,16) je vloženo téma „znamení z nebe“, které je však dokonaleji rozpracováno u synoptiků několikrát na jiných místech.³ Avšak to, že je Lukáš zde použil, anebo aspoň naznačil, zapadá dobře do logického rámce sdělení, jakkoli paradoxně. Může to být pokus o vyžádání si další sankce, nebeské, pro to, co Ježíš učinil/činí, totiž že konáním tak podivuhodných činů převrací řád veškerenstva. Z mišnaické a talmudské literatury známe případy, kdy si takto – alespoň dle legendy- učenci žádali od někoho potvrzení jeho NÁZORU, tedy jeho slov, učení, avšak nikoli činu/činů! Tím se vše dostává do paradoxní roviny – vždyť Ježíš právě učinil „mocný čin“, znamení a jaké „superznamení“ tedy má po něm být požadováno?

Verš 17a je jednoznačně spojovací text, „oslí můstek“, ale zvláštní – nenavazuje totiž ani na předcházející verš -*ŽÁDALI od něho znamení z nebe*, ani na v. 15, protože i tam je námitka vyslovena: *Někteří z nich však ŘEKLI: "Démony vyhání..."*⁴

Poslední částí „rukověti“ jsou pak verše 11,24-26, které zní velice jako osobní zkušenost profesionálního vymítače, ale ty jsou ještě odděleny od zbytku textu dosti záhadným logiem z 11,23⁵

Takový je tedy celkový rámeček perikopy a už on sám vzbuzuje množství otázek. Pokusme se však nyní prozkoumat obsah sdělení – a to především obsaženého ve třech klíčových částech (Lk 11,14-15; 17b-22,24-26) – podrobněji. I přes svůj možná nejednotný původ vytvářejí totiž tyto části určitý

2 Takto dle Lk; u Mk 1,21-27 je tento div umístěna až za povolání Petra, Ondřeje a bratří Zebedeových a za uzdravení Petrovy tchyně.

3 Nejrezolutněji odmítá Ježíš žádost o znamení u Marka (8,11-12) jednoznačně NEBUDE žádné ZNAMENÍ; u Mt je žádost o znamení duplicitní, v obou případech (12,38, 16,4) je odpovědí „znamení Jonášovo“. Pasáž Mt 16,2-3 rozšiřuje téma o „meteorologické pozorování“

Řeč o mnohých znameních pak přináší synoptická apokalypsa a na pojmu znamení je do značné míry vystavěna theologie celého Janova evangelia.

4 Stejná nesrovnalost se vyskytuje i na paralelním místě Mt12,25, což znamená, že oba evangelisté takto neústrojně spojený text odněkud již převzali. Avšak odkud, jestliže považujeme hypotetický společný pramen Matouše a Lukáše, sbírku Q za pouhý soupis Ježíšových logií bez dalšího vnitřního zpracování? Anebo zde byl ještě nějaký další mezistupeň, v němž se upravovalo, redigovalo a vypouštělo?

5 Záhadnějším tím spíše, že máme, a to dokonce také u Lukáše, výrok přímo protichůdný – Lk 9,50!

celek a dávají společně smysl.

Na začátku je celkem rutinní léčitelství výkon: uzdravení němého, nejspíše tím, že se v něm odblokuje určité zábrany – dnes se na to specializují logopedové a dost jim podobné věci jdou. Není jasné, proč se zrovna pro tento zákrok Ježíš dostal do řeči, ale on vlastně ani žádný pořádný důvod být nemusel: zlí lidé a zlí jazykové⁶ si vždy najdou nějakou záminku k pomluvám. A pomluva to byla opravdu zlá a nikoli hloupá (což neznamená, že odůvodněná): Klidně by se mohla stát podkladem závažnějšího osočení, ba až i žaloby před náboženským soudem: Ježíš pro své uzdravování využívá moci a služeb *Pána místa – Baal-zbúl*, to jest někoho nebo něčeho, co posedá, nebo se jaksí (profesionálně) *zmocňuje* jistého místa / *obývá* je, je *OBÝVAJÍCÍ* což je nejdoslovnější překlad onoho kořene ZBWL⁷; jinými slovy nějakého lokálního božstva, jejichž kult je ovšemže v Izraeli přísně zakázán.

Ježíšova argumentace proti tomuto obvinění ve vv. 17b-18 je jasná a srozumitelná a takřka nepotřebuje výkladu. Tedy přesněji řečeno nepotřebuje výkladu ve striktně monoteistickém konceptu, ve kterém jako křesťané žijeme už po drahnou dobu, a je nám tedy samozřejmý a dle něhož předpokládáme, že podobně jako jest jeden a jediný Bůh, stejným způsobem JEST i JEDINÝ jeho protivník ďábel. To ovšem zase až tak samozřejmé není, a pokud bychom to měli za příliš samozřejmé, skoro by nás to vedlo spíše k nějakému *dualistickému* systému. Ježíš ovšem přesně v těchto souřadnicích argumentuje. Proč, to se nám možná vyjeví časem, až prozkoumáme text celé perikopy. Prozatím se musíme spokojit s konstatováním, že je zřejmě jeho pohled na svět démonů jiný, nežli onen, kteří zastávají jeho (nejmenovaní) protivníci, pro něž je svět zalidněn celými smečkami nejrůznějších démonů, kteří se mohou i vzájemně potírat.

Velmi pozoruhodný je však verš 19: *Jestliže já vyháním demony ve jménu Belzebula, ve jménu koho je vyhánějí vaši synové? Proto budou oni vašimi soudci.* Jak to? Zde byla doposud řeč jen o tom, že *Ježíš* vymítá demony, je zde ještě někdo další takový? Mluví Ježíš o skutečných vymítačích ďábla, nebo je to jen rétorická figura?

Soudím, že ani jedna z možností není vyloučená. Řecké vyjadřování evangelií je do jisté míry převodem semitského, hebrejsko-aramejského *myšlení* jejich aktérů a aramejský i hebrejský výraz pro *syna*, *bar* resp. *ben* ve spojení s dalším obecným nebo skupinovým jménem může znamenat příslušníka takové skupiny, takže „synové stavitelů“ jsou stavitelé a „synové rybářů“ jsou prostě

6 Stojí za to upozornit, že v celé perikopě zde, ani v matoušovské paralele nikde nefigurují Ježíšovi „tradiční“ protivníci - *zákoníci a farizeové*. Jde tedy pravděpodobně opravdu o útok z jiné strany a jakousi lidovou pomluvu.

7 Beel-zbúl je tedy nesporně lepší a původnější, nežli zpopularizované Beel-zbúb, které nalézáme až v latinské Vulgátě, a má význam „Pán much“, jakkoli chápeme, proč někdo upravil ono jméno do takovéto hanlivé podoby.

rybáři, avšak zde máme „syny“ spojeny pouze s velmi obecným označením *vaši synové*, které by se snad dalo chápat jako něco takového jako „lidé vašeho typu, lidé jako vy“, ale je to sporné. Bohužel však se jiná možnost výkladu nenaskýtá. Ježíšův výrok by tak ve své první části mohl mít význam: „Nedělám to jako vy!“, ale naprosto záhadná zůstává stejně. Proč by oni „synové“ měli být svým „otcům“ soudci? Snad, že to budou umět lépe? Domnívám se, že i zde nám schází dnes již nenávratně ztracený kontext.

Naprosto nejpozoruhodnější jsou však závěrečné verše 24-26. Zde Ježíš skutečně hovoří z hlediska (dlouhodobé) terapeutické praxe. Ale co vlastně říká? Říká, že veškerá námaha spojená s vymítáním – je marná! Čili by bylo nasnadě, aby se jím Ježíš vůbec nezabýval – kdybychom ovšem neměli řadu protikladných dokladů v samotném evangeliu. Proč se však Ježíš zabýval činností, která je podle jeho vlastních slov, vlastně marná? Klíč k ní nenajdeme v této perikopě, ale na četných jiných místech v evangeliích, kde Ježíš požaduje po svých „klientech“ – především při uzdravování – víru! Víra je totiž aktem vůle člověka a pomocí ní signalizuje, že se sám chce aktivně podílet na ději, který bude následovat. Člověk je totiž mocnější, než by se na první pohled zdálo – žádná z démonických sil k němu nemá přístup, lépe řečeno, nemůže se v něm usídlit a spojit se s jeho podstatou proti jeho vůli.⁸ Samozřejmě: může se to stát! Jako nehoda, jako určité opomenutí; okamžik nepozorné nebdělosti, a již se do nás zahlodává něco cizího. Věc může následně zajít tak daleko, že se již člověk sám nedokáže osvobodit. A nechá-li člověk moc, kterou představuje jeho vlastní odhodlání a vůle ležet ladem, není divu, že i poté, co mu bylo pomoheno, upadá opět do stejného nebo horšího bludu, do stejné nebo horší závislosti. Podmínkou toho, aby zákrok Ježíše, či jiného vymítače mohl být účinný, je tedy, aby následně uzdravený nebo uzdravená naplnili svou duši čímsi novým a hodnotným; aby ji jaksi přivrátili a otevřeli zdroji plného lidství, který je obecný a přesto individuální – aby se vystavili božím působení a přijali od něho nové, dokonalejší lidství. Vůči němu jsou veškeré démonické síly bezmocné a je jedno, je-li jedna, nebo je jich tisíc, „pluk“ jak pěkně čteme u Lukášova kolegy Marka, i u samotného Lukáše. Klidně si je, pro pohodlí (nechtějící se jimi dopodrobna zabývat) můžeme představovat jako jednu jedinou – takový může být právě zdroj Ježíšova postoje, o němž jsme mluvili výše.

⁸ Platí to i na nižší, psychofyzické úrovni. Ani zde nemůže nic cizorodého člověka ovládnout, pokud má v pořádku *imunitu*. Srv. velmi pozoruhodný výrok ze závěru Markova evangelia (Mk 16,18) o tom, že učedníkům neuškodí, *kdyby vypili něco jedovatého*. Na doplnění této skládky je dobře ještě si uvědomit, že jeden z latinských výrazů pro *jed* je *virus*.